

Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365
4100 AJ Culemborg
tel: 0345-512710
fax: 0345-519849
www.buwa.nl

Gemeente Utrecht
de heer H. Krüse
Postbus 8406
3503 RK Utrecht

datum: 12 april 2012
ons kenmerk: 10-328/10.08063/FloBr
uw kenmerk: 10.047620
auteur: F.L.A. Brekelmans
projectleider: F.L.A. Brekelmans
status: aangepaste versie

Notitie beschermde soorten Gerrit Rietveldcollege, Utrecht

Inleiding

Gemeente Utrecht is voornemens om nieuwbouw te realiseren aan de Eykmanlaan te Utrecht. De bestaande situatie wordt daartoe heringericht, waarbij aanwezige bebouwing wordt gesloopt. Hierbij zal rekening gehouden moeten worden met het huidige voorkomen van soorten planten en dieren die beschermd zijn krachtens de Flora- en faunawet.

Gemeente Utrecht heeft Bureau Waardenburg opdracht gegeven voor het uitvoeren van een onderzoek naar het belang van het plangebied voor vleermuizen. Dit onderzoek is in 2010 uitgevoerd. In voorliggende notitie worden over de resultaten van het vleermuisonderzoek gerapporteerd. Daarnaast wordt aandacht besteed aan overige voorkomende beschermde soorten.

Beknopte omschrijving plangebied en ingreep

Omschrijving plangebied

Het plangebied bevindt zich binnen de bebouwde kom van Utrecht in de wijk Noordoost. Het gebied wordt begrensd door de Eykmanlaan aan de oostzijde, de Winklerlaan aan de zuidzijde, de Professor Jordanlaan aan de westzijde en een fiets- en wandelpad tussen de Jordanlaan en Eykmanlaan aan de noordzijde. Het plangebied heeft een oppervlakte van ongeveer 3 hectare.

Aan de zuidzijde van het gebied ligt het Gerrit Rietveldcollege, een school voor het voortgezet onderwijs. Dit betreft een meerlaags schoolcomplex, opgetrokken uit baksteen en betonnen constructiemateriaal. Het gebouw heeft aan de noordzijde 4 bouwlagen, de geschakelde gebouwen aan de zuidzijde hebben een bouwhoogte van 2 bouwlagen.

Rondom de school is veel groen aanwezig. Ten noorden van de school ligt een groot grasveld, niet openbaar toegankelijk, dat onder meer in gebruik is als sportveld door de school. Het betreft een intensief onderhouden grasveld. Dit grasveld wordt omzoomd door een met struweel en bomen begroeid plantsoen. In het plantsoen voorkomende zijn bijvoorbeeld gewone es,

paardenkastanje, zomereik, haagbeuk en gewone esdoorn. Het plantsoen wordt daarmee sterk gedomineerd door inheemse boomsoorten. De gemiddelde leeftijd van de bomen bedraagt ongeveer 40 jaar, met uitschieters tot 70-80 jaar. Hierdoor heeft het plantsoen een sterk bosachtig karakter.

Ingreep

Voor een uitgebreide toelichting op de geplande ingreep wordt verwezen naar het "Stedenbouwkundig programma van eisen Gerrit rietveldcollege, december 2009" van Gemeente Utrecht.

Het schoolgebouw is ongeveer 40 jaar oud en heeft al die tijd dienst gedaan als schoolgebouw. Het is niet meer geschikt voor het eigentijdse onderwijsconcept. Aangezien de kosten voor renovatie hoog zijn, is besloten tot sloop en nieuwbouw. Daarnaast is in het plangebied woningbouw voorzien. Het gebied moet ruimte bieden aan ongeveer 80 woningen in de middeldure en dure sector. Het betreft eengezingswoningen (65%) en meergezingswoningen (35%). Daarnaast is ruimte gereserveerd voor maatschappelijke of commerciële voorzieningen.

In Figuur 1 is een afbeelding weergegeven van de huidige situatie en een proefverkaveling voor de toekomstige situatie. Daaruit blijkt dat de groenstructuur langs de westzijde van het plangebied grotendeels wordt behouden, maar dat de brede groenstrook langs de noord- en oostzijde wordt aangetast. Verder is sprake van een forse toename van de hoeveelheid bebouwing, wat vooral ten koste gaat van de centraal gelegen grasveld.

Figuur 1. Huidige inrichting (links) en proefverkaveling (rechts). bron: Stedenbouwkundig programma van eisen Gerrit rietveldcollege, december 2009, Gemeente Utrecht.

Het plan wordt in twee fasen uitgevoerd. Fase 1 behelst de bestemmingsplanprocedure en nieuwbouw. In fase 2 vindt sloop plaats van de bestaande school.

Methodiek

Het onderzoek naar vleermuizen is uitgevoerd conform het Protocol Vleermuisonderzoek d.d. 2 april 2009, opgesteld door het Netwerk Groene Bureaus en de Zoogdiervereniging VZZ, in overleg met de Dienst Landelijk Gebied en de Gegevensautoriteit Natuur. Het protocol heeft tot doel het belang van de functies van gebieden voor soorten vleermuizen effectief en efficiënt vast te stellen ten dienste van ontheffingaanvragen voor de Flora en Faunawet. Het is een hulpmiddel voor deskundige vleermuisonderzoekers en de beoordelaars van vleermuisonderzoek om te bepalen wat een juridisch redelijke onderzoeksinspanning is voor een specifieke locatie.

In Tabel 1 staan de bezoekdata van het veldwerk van 2010 weergegeven. Per bezoek is aangegeven of het ochtend- of avondbezoek betrof, de weersomstandigheden en de naam van de betreffende inventariseerder(s). Een avondbezoek vindt plaats tussen zonsondergang en middernacht, een ochtendbezoek tussen één tot twee uur voor zonsopkomst en een half uur na zonsopkomst. Tijdens het eerste avondbezoek op 20 mei zijn tevens de vogels met jaarrond beschermde nestplaats (gierzwaluw, huismus) meegenomen. Daarnaast zijn eventuele waarnemingen van andere (strikter) beschermde soorten meegenomen.

Tabel 1. Bezoekdata en omstandigheden van het veldwerk in 2010.

datum	dagdeel	weer	inventariseerder
31 mei 2010	avond	15° C., droog, wind 0-1	F. Brekelmans
10 juni 2010	ochtend	14° C, droog	F. Brekelmans
8 juli 2010	ochtend	18° C, droog	F. Brekelmans
9 juli 2010	avond	25° C, droog	F. Brekelmans & G. Korsuize
2 augustus 2010	avond	15° C., droog, wind 0-1	F. Brekelmans
25 augustus 2010	avond	14° C, vochtig weer, wind 1-2	F. Brekelmans
17 september 2010	avond	11° C., buiige regen, wind 0-1	F. Brekelmans

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van batdetectors van het type Pettersson D240x. Met deze batdetector kunnen de meeste in Nederland voorkomende vleermuizen in het veld tot op soort worden gedetermineerd. De time-expansion (TE) functie van de Pettersson D240x geeft de mogelijkheid opgenomen geluiden (max 3,7 seconden) *in situ* en al dan niet vertraagd terug te horen. Geluiden van vleermuizen die niet in het veld tot op soort konden worden gedetermineerd, zijn opgenomen met een Edirol R-09 opname-apparaat en achteraf geanalyseerd met het computerprogramma Batsound.

Resultaten

In het onderzoeksgebied is het voorkomen vastgesteld van twee soorten vleermuizen, de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de laatvlieger (*Eptesicus serotinus*). Achtereenvolgens worden de functies verblijfplaats, vliegroute en foerageergebied besproken.

gewone dwergvleermuis (zie Figuur 2)

verblijfplaatsen

Het schoolgebouw beschikt over talloze ruimten die geschikt zijn als verblijfplaats voor vleermuizen. Dit zijn bijvoorbeeld ruimten achter beplating, in dakbeschot en in (spouw)muren. In combinatie met de omvang en gebruik van het gebouw en de ligging in een groenstructuur en nabij voor vleermuizen belangrijke groengebieden als Fort Blauwkapel heeft het gebouw veel potentie.

Tijdens de veldbezoeken zijn geen directe indicaties verkregen dat vleermuizen het gebouw gebruiken als verblijfplaats. Directe indicaties zijn bijvoorbeeld in- of uitvliegende dieren, zwermgedrag, baltsroepende dieren en aanwezigheid van keutels. Indirect zijn aanwijzingen gevonden dat één of twee gewone dwergvleermuizen gedurende korte of langere tijd in de school verbleven, op basis van vroeg verschijnen in de avond en langdurig rondvliegen in de ochtendschemering. Geconcludeerd kan worden dat de school in 2010 niet in gebruik is geweest als kraamverblijf of paarverblijf, maar mogelijk wel (tijdelijk) is gebruikt door individuele dieren. Aanwijzingen voor gebruik als winterverblijf zijn niet verkregen.

In de directe omgeving van de school is een kraamkolonie aangetroffen. In de vroege ochtend van 8 juli is een grote groep zwermdende dieren vastgesteld bij een huis aan de Professor Zonnebloemlaan (nr 8-10). Het betreft een recent (2005) gebouwd huis in het woonwijkje ten zuiden van de school. De dieren verblijven op deze locatie vermoedelijk in de spouwmuur en onder het plat dak. Op basis van het aantal zwermdende dieren wordt de omvang van de kolonie op meer dan 50 dieren geschat. In de avond van 9 juli is bij het huis gepost om de uitvliegende dieren te tellen: dit betroffen 0 exemplaren. Dit betekent dat de groep in de nacht van 8 op 9 juli een ander verblijf heeft betrokken. Mogelijk was de zeer hoge temperatuur (>30° C.) deze dagen daar debet aan. Vleermuizen tolereren in kraamverblijven hoge temperaturen en geven daar ook de voorkeur aan, maar waarschijnlijk werd het hier te warm. Ook elders in de wijk en rondom de school werd weinig activiteit vastgesteld. Mogelijk heeft de groep een gebouw aan de overzijde van de Eykmanlaan betrokken.

vliegroute

In het plangebied is een intensief gebruikte en belangrijke vliegroute vastgesteld. Het betreft de bomenrij en plantsoen langs de Professor Jordanlaan. Deze vliegroute wordt gebruikt door de kolonie aan de Professor Zonnebloemlaan. Op de avond van 31 mei werd vastgesteld dat meer dan veertig dwergvleermuizen van deze route gebruik maakten. De dieren vervolgen in noordelijke richting hun route naar Fort Blauwkapel en de groenzones langs de spoorverbinding Utrecht – Amersfoort. De vleermuizen komen vanuit zuidelijke richting aanvliegen, waarbij het merendeel van de dieren boven de watergang in rechte lijn komt aanvliegen. Daarnaast is sprake van meer diffuse vliegbewegingen vanuit de wijk.

Het plantsoen langs de Eykmanlaan is in gebruik als oriënterend element en vliegroute door enkele dwergvleermuizen. Intensief gebruik door vleermuizen als vliegroute kon echter niet worden vastgesteld. Deze groenzone is derhalve van beperkt belang als vliegroute.

foerageergebied

Verspreid in het plangebied zijn foeragerende vleermuizen aangetroffen. Concentraties van foeragerende dieren (>10) zijn vastgesteld boven de watergang langs de Professor Jordanlaan ten zuiden van het plangebied en bij het bruggetje bij de kruising met de Winklerlaan. Daarnaast zijn verspreid rond de school individueel foeragerende dieren waargenomen. Het centrale grasveld en specifiek de randen daarvan lijken aantrekkelijk als foerageergebied, maar deze bleken beperkt in gebruik te zijn. De dieren op vliegroute in noordelijke richting, afkomstig uit de kolonie aan de Professor Zonnebloemlaan, foerageren tijdens de vlucht. Het merendeel van de kolonie foerageert echter buiten het plangebied. Ook in de vroege ochtend, bij terugkomst van de dieren uit de foerageergebieden, wordt niet of nauwelijks rond de school gefoerageerd. Met uitzondering dus van de watergang en de vastgestelde vliegroute, heeft het plangebied geen groot belang als foerageergebied voor de lokale kolonie.

laatvlieger

De laatvlieger is alleen op 31 mei in het onderzoeksgebied vastgesteld. Het dier verscheen rond 22:30 en vloog vanuit noordelijke richting en stak vervolgens de Winklerlaan naar het zuiden over. Dit dier foerageerde vervolgens gedurende korte tijd boven de watergang langs de Professor Jordanlaan ten zuiden van het plangebied. De begroeiing langs de Professor Jordanlaan heeft daarmee een beperkte functie als vliegroute voor de laatvlieger. Gebruik van de school als verblijfplaats is niet vastgesteld.

Figuur 2. Landschapsgebruik van de gewone dwergvleermuis. rood: foerageergebied; blauw: vliegroute. bron kaart: Stedenbouwkundig programma van eisen Gerrit rietveldcollege, december 2009, Gemeente Utrecht.

Overige beschermde soorten

In het plangebied zijn twee beschermde soorten aangetroffen, te weten brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*) en egel (*Erinaceus europaeus*). De brede wespenorchis is met drie exemplaren aangetroffen in het plantsoen langs de Eykmanlaan. Dit betreft een in Utrecht vrij algemeen voorkomende orchidee in plantsoenen en parken. De egel is foeragerend waargenomen op het gazon langs de Eykmanlaan. Verondersteld mag worden dat dit exemplaar permanent in het gebied verblijft, aangezien het geschikt en voldoende groot is als leefgebied. Beide soorten zijn opgenomen in Tabel 1 van de Flora- en faunawet. Het betreffen in Utrecht algemeen voorkomende soorten.

Daarnaast is het mogelijk dat diverse algemeen voorkomende beschermde soorten van Tabel 1 van de Flora- en faunawet in het gebied voorkomen. Hierbij moet gedacht worden aan bruine kikker, gewone pad, veldmuis, bosmuis, mol, rosse woelmuis en wezel. Strikt beschermde soorten worden niet verwacht.

Effecten

De effectbeoordeling is gebaseerd op het Stedenbouwkundig programma van eisen Gerrit rietveldcollege, december 2009, Gemeente Utrecht. Voor het gebied ligt nog geen uitgewerkt plan, waardoor de ontwikkeling alleen op hoofdlijnen kan worden getoetst. De toetsing vindt plaats per soort per functie.

gewone dwergvleermuis

verblijfplaatsen

In 2010 kon geen gebruik van de school als verblijfplaats worden vastgesteld. Mogelijk hebben individuele dieren het gebouw gedurende korte of langere tijd gebruikt. Wel is vastgesteld dat in de directe omgeving van het schoolgebouw een kraamkolonie gebruik maakt van een woonhuis. Van de gewone dwergvleermuis is bekend dat kraamgroepen gedurende de kraamperiode tot meer dan 20 gebouwen kunnen gebruiken, het zogenaamde netwerk van verblijfplaatsen. Tussen deze gebouwen wordt regelmatig gewisseld. Bij onderzoek in Duistland is vastgesteld dat kraamgroepen gemiddeld 6 dagen van een verblijf gebruik maken. Meestal liggen de verblijfplaatsen waartussen gewisseld wordt binnen een afstand van 200 meter (Simon *et al.*, 2004). Het is daarmee mogelijk dat de school onderdeel uitmaakt van het netwerk van verblijfplaatsen en in het zomerseizoen in gebruik is als kraamverblijf. Sloop van een verblijfplaats waarin zich op dat moment een kraamkolonie bevindt kan zeer nadelige effecten hebben voor de lokale populatie. Om doden en verwonden van vleermuizen te voorkomen en het netwerk (uit voorzorg) in stand te houden dienen mitigerende maatregelen te worden getroffen (zie onder Aanbevelingen). Indien deze maatregelen in acht worden genomen, zijn met betrekking tot de functie verblijfplaats geen negatieve effecten te verwachten.

vliegrouete

De vliegrouete langs de Professor Jordanlaan is van groot belang voor de kraamkolonie aan de Professor Zonnebloemlaan. Deze vliegrouete mag dan ook niet worden aangetast. Uit het Stedenbouwkundig programma van eisen kan worden opgemaakt dat de bomenrij en plantsoen hier behouden blijven. Daarmee blijft de vliegrouete in stand. Wel dient hier zeer terughoudend te worden omgesprongen met ingrepen aan de bomen en het plaatsen van verlichting. Indien de onder Aanbevelingen opgenomen mitigerende maatregelen in acht worden genomen, zijn geen negatieve effecten op de vliegrouete te verwachten.

foerageergebied

De groenstructuren rond de school hebben een functie als foerageergebied. De vleermuizen vanuit de kolonie foerageren op vliegrouete en gedurende nacht rond de bomen en begroeiingen. Hoewel de belangrijkste foerageergebieden buiten het plangebied liggen, heeft de begroeiing rond de school een belangrijke functie als 'dicht-bij-huis' foerageergebied. Dit is bijvoorbeeld het geval bij slechtere weersomstandigheden. Als gevolg van het plan verdwijnt relatief veel groen. Hoewel daar groen in de vorm van privé-tuinen voor terugkomt, moet dat als een verslechtering van de situatie worden beschouwd. Enerzijds omdat veel tuinen (deels) worden betegeld, anderzijds omdat veel uitheems plantmateriaal wordt aangeplant. Hierdoor verlaagt het prooiaanbod. Dit kan een negatief effect hebben de lokale populatie vleermuizen. Onder Aanbevelingen zijn maatregelen opgenomen om dit effect tegen te gaan.

laatvlieger

Het plangebied heeft op basis van het onderzoek van 2010 geen (belangrijke) functie voor de laatvlieger. Negatieve effecten op de laatvlieger kunnen worden uitgesloten.

Overige beschermde soorten

Als gevolg van de ingreep wordt leefgebied aangetast van de brede wespenorchis en egel. Dit betreffen in Utrecht algemeen voorkomende soorten en de ingreep zal geen effect hebben op de gunstige staat van instandhouding van deze soorten.

Conclusie

In en rond het onderzoeksgebied zijn twee soorten vleermuizen vastgesteld (Tabel 2). Het onderzoeksgebied heeft functies als belangrijk foerageergebied, vliegroute van groot belang en mogelijk voortplantings- en of vaste rust- en verblijfplaats voor de gewone dwergvleermuis. De ingreep kan leiden tot overtreding van verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet met betrekking tot de gewone dwergvleermuis. Op de laatvlieger worden geen negatieve effecten verwacht.

Tabel 2. Waargenomen beschermde soorten in en rond het plangebied, de functie van het plangebied en overtreding van verbodsbepalingen.

soort	functie	overtreding verbodsbepalingen
brede wespenorchis	leefgebied	artikel 8: vrijstelling
egel	leefgebied	artikel 9 en 11: vrijstelling
gewone dwergvleermuis	foerageergebied, vliegroute van meer dan 40 ex., mogelijk kraamverblijf	artikel 9, artikel 11
laatvlieger	geen	geen

Aanbevelingen

De ingreep kan leiden tot negatieve effecten op vleermuizen. Dit kunnen ernstige effecten zijn met een grote impact op de lokaal aanwezige groep dieren. Indien negatieve effecten optreden is per definitie sprake van overtreding van verbodsbepalingen. Door de volgende maatregelen in acht te nemen wordt zorgvuldigheid betracht in de omgang met vleermuizen en wordt de kans op het optreden van negatieve effecten sterk verkleind.

sloop schoolgebouw

- De school kan gedurende de periode mei-augustus in gebruik zijn als verblijfplaats door de lokale kraamgroep. Dit kan gedurende één tot enkele dagen tot langer het geval zijn. Om de kans op verstoring, doden en/of gewonden van deze groep te beperken, mogen in deze periode géén sloop- of renovatiewerkzaamheden plaatsvinden;
- Buiten deze periode dient bij de sloop een vleermuisdeskundige te worden betrokken. Deze controleert kort voor aanvang van de werkzaamheden op aanwezigheid van vleermuizen, bijvoorbeeld in de vroege ochtend (waarnemen van zwermende dieren). Deze deskundige dient oproepbaar te zijn, mochten tijdens de sloop onverhoopt vleermuizen worden waargenomen;
- In de nieuwbouw dienen maatregelen te worden getroffen om gebruik van de nieuwbouw als kraamverblijf door de gewone dwergvleermuis mogelijk te maken. Deze maatregelen kunnen bestaan uit het toegankelijk maken en houden van geschikte verblijven (e.d. spouwmuren, ruimte achter beplating) of het inbouwen cq. ophangen van speciale vleermuiskasten. Dit dient te gebeuren in nauw overleg met een deskundige op het gebied van vleermuizen.
- Vleermuisonderzoek is twee jaar geldig in het kader van de Flora- en faunawet. Geadviseerd wordt in 2012 en volgende opnieuw onderzoek te laten doen naar de functie van het plangebied voor vleermuizen.

vliegroute

- De doorgaande bomenrij langs de Professor Jordanlaan (vanaf aansluiting Winklerlaan tot spoor) dient ten alle tijden intact te blijven. Indien bomen vanwege veiligheid of ouderdom verwijderd moeten worden, dienen deze direct te worden herplant;
- De bestaande vliegroute mag niet méér worden verlicht dan nu het geval is. Indien verlichting vanuit veiligheid langs paden of wegen noodzakelijk is, dient deze te worden aangepast aan vleermuizen door lage verlichting toe te passen of verlichting met aangepaste kleur en sterkte.

foerageergebied

- Indien bomen omwille van veiligheid of ouderdom vervangen dienen te worden, vindt herplant plaats met inheemse boomsoorten om het prooiaanbod op peil te houden;
- Het verlies van foerageergebied wordt gecompenseerd door het planten van nieuwe bomen of groenstructuren in en direct rond het plangebied. Het doortrekken van de watergang langs de Professor Jordanlaan, waarover in het Stedenbouwkundig plan van eisen wordt gesproken, is een maatregel die leidt tot verbetering (kwalitatief en kwantitatief) van het foerageergebied. Ook kan het aanleggen van groene daken een bijdrage leveren aan het aanbod insecten. Aanbevolen wordt bij de inrichting van het gebied een ecooloog te betrekken.

Met betrekking tot andere in het gebied voorkomende soorten geldt:

- In de begroeiing rond het schoolgebouw komt een groot aantal soorten broedvogels voor. Het kappen van bomen en rooien van plantsoen is alleen mogelijk in een periode dat geen broedende vogels aanwezig zijn. Het uitvoeren van werkzaamheden in de periode maart tot en met augustus is alleen mogelijk indien is vastgesteld dat de werkzaamheden niet leiden tot verstoring van broedvogels;
- Onder takkenhopen, boomstammen, puin e.d. kunnen egels, kikkers en andere grondgebonden dieren zich verschuilen. Dit geldt ook voor de ruigtes en grazige vegetaties in het gebied. Geadviseerd wordt dergelijke structuren voorafgaand en tijdens de werkzaamheden te controleren op aanwezigheid van dieren. Eventueel aangetroffen dieren dienen direct te worden verplaatst naar een locatie in de omgeving waar geen werkzaamheden gaan plaatsvinden.

Literatuur

Simon, M., S. Hüttenbügel & J. Smit-Viergutz, 2004. Ecology and Conservation of Bats in Villages and Towns. Schriftenreihe für Landschaftspflege und Naturschutz. Heft 77. Bundesamt für Naturschutz, Bonn.

Voor vragen over deze notitie kunt u contact opnemen met de heer F. Brekelmans.

Akkoord voor uitgave:

G.F.J. Smit
Teamleider

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv; opdrachtgever vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / Multi Vastgoed bv

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig BRL 9990:2001 / ISO 9001:2001.